

ВАСИЛЬ СТЕФАНИК

НОВИНА

ЛНБ України ім.В.Стефаніка

00516024 (1)

2012

ВАСИЛЬ СТЕФАНІК

Н О В И Н А

КНИЖКОВО-ЖУРНАЛЬНЕ ВИДАВНИЦТВО
ЛЬВІВ—1953

8(c) У: 1917-3

419144

Дзяльська Библиотека
А. Н. УССР

047868

НОВИНА

У селі сталася новина, що Гриць Летючий утопив у річці свою дівчинку. Він хотів утопити і старшу, але випросилася. Відколи Грищика вмерла, то він бідував. Не міг собі дати ради з дітьми без жінки. Ніхто за него не хотів піти заміж, бо коби то лишень діти, але то ще й біда і нестатки. Мучився Гриць цілі два роки з дрібними дітьми. Ніхто за него не знав, як він жие, що діє, хиба найближчі сусіди. Уповідали вони, що Гриць цілу зиму майже не палив у хаті, а зимував разом з дівчатами на печі.

А тепер все село про него заговорило. То прийшов він вечером додому та й застав дівчата на печі.

— Дьидю, ми хочемо їсти, — сказала старша Гандзуня.

— То їжте мене, а що ж я вам дам їсти? Аді, е хліб, та й начиньийтеси!

Та й дав їм кусень хліба, а вони, як щенята коло голої кістки, коло того хліба заходилися.

— Начинила вас та й лишила на мою голову, бодай ї земля вікінула! А чума дес ходит, бодай голову зломила, а до вас не поверне. Цеї хати і чума збояла би си!

Дівчата не слухали тагової бесіди, бо таке було щоднини і щогодини, і вони привикли. Їли хліб на печі, і дивитися на них було страшно і жаль. Бог знає, як ті дрібонькі кісточки держалися вкупі? Лишень четверо чорних очий, що були живі і що мали вагу. Здавалося, що ті очі важили би так, як олово, а решта тіла, якби не очі, то полетіла би з вітром як пір'є. Та й тепер, як вони їли сухий хліб, то здавалося, що кістки в лиці потріскають.

Гриць глянув на них з лави і погадав: «мерці», і напудився так, що аж его піт обсипав. Чогось єму так стало, як коли би єму хто тяжкий камінь поклав на груди. Дівчата глемедали хліб, а він припав до землі і молився, але щось его тягнуло все глядіти на них і гадати: «мерці»!

Через кілька день Гриць боявся сидіти в хаті, все ходив по сусідах, а вони казали, що він дуже журився. Почорнів, а очі запали в середину так, що майже не дивилися на світ, лиш на той камінь, що давив груди.

Одного вечора прийшов Гриць до хати, зварив дітям бараболі, посолив та й кинув на піч, аби їли. Як попоїли, то він сказав:

— Злізайте з печі, та підемо дес у гості.

Дівчата злізли з печі, Гриць натягнув на них драпочки, взяв меншу, Доцьку, на руки, а Гандзуню за руку та й вийшов з ними. Йшов довго лугами, та став на горі. У місячнім світлі розстелилася на долині ріка, як велика струя живого срібла. Гриць здригнувся, бо блискуча ріка заморозила его, а тот камінь на грудях став ще тяжчий. Задихався і ледве міг нести маленьку Доцьку.

Спускалися в долину до ріки. Гриць скреготав зубами, аж гомін лугом розходився, і чув на грудях довгий огневий пас, що его пік у серце і в голову. Над самою рікою не міг поволі йти, але побіг і лишив Гандзуню. Вона бігла за ним. Гриць борзенько взяв Доцьку і з усієї сили кинув у воду.

Єму стало легше, і він заговорив скоро:

— Скажу панам, що не було ніякої ради: ані їсти що, ані в хаті затопити, ані віпрати, ані голову змити, ані ніц. Я си кари приймаю, бо-м завинив, та й на шибеницу!

Коло него стояла Гандзуня і говорила так само скоро:

— Дьидику, не топіт мене, не топіт, не топіт!

— Та як си просиш, то не буду, але тобі би ліпше, а мені однаково пацити, ци за одну, ци за дві. Будеш бідити змалку, а потім підеш у мамки жидам та й знов меш бідити. Як собі хочеш.

— Не топіт мене, не топіт!..

— Ні, ні, не буду, але Доці вже ліпше буде, як тобі. То вертайси до села, а я йду мелдуватиси. Аді,

оцев стежечков йди, гет, гет аж у гору, а там прийдеш до першої хати, та й увійди, та й кажи, що так і так, дьидя хотіли мене утопити, але я си віпросила та й прийшла, аби-сте мене переночували. А завтра, кажи, може би ви мене де наймили до дитини бавити. Гай, іди, бо то нічь.

І Гандзуня пішла.

— Гандзю, Гандзю, а на тобі бучок, бо як ті пес надигає, то й роздере, а з бучком май безпечніше.

Гандзя взяла бучок і пішла лугами.

Гриць закочував штани, аби перейти ріку, бо тудя була дорога до міста. Вступив вже у воду по кістки та й задеревів.

— Мнеоца і сина, і святого духа, амінь. Очинаш і жиєс на небесі і на землі...

Вернувся і пішов до моста.

КАМІННИЙ ХРЕСТ

I

Відколи Івана Дідуха запам'ятали в селі газдою, відтоді він мав усе лиш одного коня і малий візок з дубовим дишлем. Коня запрягав у підруку, сам себе в борозну; на коня мав ремінну шлею і нашильник, а на себе Іван накладав малу мотузяну шлею. Нашильника не потребував, бо лівою рукою спирав може ліпше, як нашильником.

То як тягнули снопи з поля або гній у поле, то однак і на коні, і на Івані жили виступали, однак їм обом під гору посторонки моцувалися, як струнви, і однак з гори волочилися по землі. Догори ліз кінь, як по леду, а Івана як коли би хто буком по чолі тріснув, така велика жила напухала йому на чолі. Згори кінь виглядав, як би Іван його повісив на нашильнику за якусь велику провину, а ліва рука Івана обвивалася сітею синіх жил, як ланцюгом із синьої сталі.

Не раз ранком, ще перед сходом сонця, їхав Іван у поле пільною доріжкою. Шлеї не мав на собі, лишень ішов з правого боку і тримав дишель як би під пахою. І кінь, і Іван держалися крепко, бо оба відпочали через ніч. То як їм лучалося сходити з горба, то бігли. Бігли в долину і лишали за собою сліди коліс, копит і широчезних п'ят Іванових. Придорожне зілля і бадилля гойдалося, вихолітувалося на всі боки за возом і скидало росу на ті сліди. Але часом серед найбільшого розгону, на самій середині гори Іван починав налягати на ногу і спирав коня. Сідав коло дороги, брав ногу в руки і слинив, аби найти того місце, де бодяк забився.

— Та цю ногу сапов шкребчи, не ти її слинов промивай, — говорив Іван спересердя.

— Діду Іване, а батюгов того борозного, най бі-

жить, коли овес поїдає... — Се хтось так брав на сміх Івана, що видів його патороч зі свого поля. Але Іван здавна привик до таких сміхованців і спокійно тягнув бодяк даліше. Як не міг бодяка витягнути, то кулаком його вгонив далі в ногу і, встаючи, казав:

— Небіси, вігниеш та й сам віпадеш, а я не маю чьису з тобов панькатиси...

А ще Івана кликали в селі Переломаним. Мав у поясі хибу, бо все ходив схилений, як би два залізні краки стягали тулуб до ніг. То його вітер підвіяв

Як прийшов з війська додому, то не застав ні тата, ані мами, лишень хатчину завалену. А всего маєтку лишив йому тато букату горба щонайвищого і щонайгіршого над усе сільське поле. На тім горбі копали жінки пісок і зівав він ярами та печерами під небеса, як страшний велетень. Ніхто не орав його і не сів, і межі ніякої на нім не було. Лиш один Іван узявся свою пайку копати і сіяти. Оба з конем довозили гною під горб, а сам уже Іван носив його мішком наверх. Часом на долішні ниви спадав з горба його голосний крик:

— Е-ех, мой, як тобов грину, та й по нитці розлетішси, який же-с тьижкий!

Але відай ніколи не гримнув, бо шкодував міха і поволі його спускав з плечей на землю. А раз вечером оповідав жінці і дітям таку пригоду:

— Сонце пражит, але не пражит, як вогнем сипле, а я колінкую з гноем наверх, аж шкіра з колін обскакує. Піт із-за кожного волоска просік, та й так ми солоно в роті, аж гірко. Ледве я добився на гору. А на горі такий вітрець дунув на мене, але такий легонький, що аж. А підіт же, як мене за мінуту в попереці зачьило ножами шпикати — гадав-сми, шо минуси.

Від сеї пригоди Іван ходив усе зібганий у поясі, а люди призвали его Переломаний.

Але хоть той горб его переломив, то політки давав добрі. Іван бив палі, бив кілля, виносив на него тверді кицки трави і обкладав свою частку довкола, аби осінні і весняні дощі не сполікували гною і не заносили его в ягури. Вік свій збув на тім горбі.

Чим старівся, тим тяжче було ему, поломаному, сходити з горба.

— Такий песій горб, шо стрімголов у долину тручьіє!

Не раз, як заходяче сонце застало Івана наверху,

то несло його тінь з горбом разом далеко на ниви. По тих нивах залягала тінь Іванова, як великана, схиленого в поясі. Іван тогди показував пальцем на свою тінь і говорив горбові:

— Ото-с ні, небоже, зібгав у дугу. Але доки ні ноги носьї, то мус родити хліб! Нема задурно їсти сонце і дощ пити...

На других нивах, що Іван собі купив за гроші, принесені з війська, робили сини і жінка. Іван найбільше коло горба заходився.

Ще Івана знали в селі з того, що до церкви лиш раз у рік, на великдень, ходив і що кури зіцірував. То так він їх научував, що жадна не важилася поступити на подвір'є і порпати гній. Котра раз лапкою драпнула, то вже згинула від лопати або від бука. Хоть би Іваниха хрестом стелилася, то не помогло.

Та й хіба ще то, що Іван ніколи не їв коло стола. Все на лаві.

— Був-сми наймитом, а потім відбув-сми десять рік у воську, та я стола не знав та й коло стола мені їда не йде до трунку.

Отакий був Іван, дивний і з натурою, і з роботою.

II

Гостей у Івана повна хата, газди і газдині. Іван спродав все, що мав. Сини з жінков наважилися до Канади, а старий мусів вкінці податися.

Спросив Іван ціле село.

Стояв перед гостями, тримав порцію горівки у правій руці і, видко, каменів, бо слова не годен був заговорити.

— Дькую вам файно, газди і газдині, що-сте ні мали за газду, а мою за газдиню.

Не договориював і не пив до нікого, лиш тупо глядів навперед себе і хитав головою, як би молитву говорив і на кожне єї слово головою потакував.

То як часом якась долішня хвиля викарбутить великий камінь з води і покладе єго на берег, то той камінь стоїть на березі, тяжкий і бездушний. Сонце лупає з него черепочки давнього намулу і малює по нім маленькі фосфоричні звізди. Блимає той камінь мертвими блисками, відбитими від сходу і заходу сонця, і кам'я-

ними очима своїми глядить на живу воду і сумує, що не гнете його тягар води, що гнітив его від віків. Глядить з берега на воду, як на утрачене щасте.

Отак Іван дивився на людей, як той камінь на воду. Потряс сивим волоссям, як гривою, кованою з ниток сталевих, і договорював:

— Та дякую вам красно, та най вам бог дасть, що собі в него жьдаєте. Дай вам боже здоров'є, діду Михайле...

Подавав Михайлові порцію і цілювалися в руки.

— Куме Іване, дай вам боже прожити ще на цім світі та най господь милосерний щасливо запровадит вас на місце та й допоможе ласков своєв наново газдов стати!

— Коби бог позволив... Газди, а проше, а доцьгніт же.. Гадав-єм, що вас за стів пообсаджую, як прийдете на весіле синове, але інакше зробилоси. То вже таке, що за що наші діди та й тати не знали, то ми мусимо знати. Господна воля. А законтентуйте ж си, газди, та й вібачьйте за решту.

Взяв порцію горівки та й підійшов д'жінкам, що сиділи на другім кінці стола від постелі.

— Тимофіхо, кумо, я хочу до вас напитиси. Дивюси на вас та й ми, як якис казав, молоді літа нагадуютси. Де, де, де-е? Ото-сте були хлопенна дівка, годна-сте були! То-сми за вами не одну нічку збавив, то-сте в данці ходили, як сновавка — так рівно. Ба, де, кумо, тоті роки наші! Ану-ко пережійте та й вібачьйте, шо-м на старість данець нагадав. А проше...

Глянув на свою стару, що плакала межи жінками, і виймив з пазухи хустину.

— Стара, ня, на-ко тобі платину та файно обітриси, аби я тут ніяких плачів не видів. Гостий собі пильнуй, а плакати ще маєш доста чьису, ще так си наплачеш, шо очі ти витечут.

Відійшов до газдів і крутив головою.

— Шос бим сказав, та най мовчу, най шіную образи в хаті і вас, яко грешних. Але рівно не дай боже нікому доброму на жіночий розум перейти. Аді, видите, як плаче, та на кого, на мене? На мене, газдине моя? То я тебе вікорінував на старість із твої хати? Мовчи, не хлипай, бо ти сиві кіски зараз обмичу, та й підеш у ту Гамерику, як жидівка.

— Куму Іване, а лишіт же ви собі жінку, та же вона вам не воріг, та й дітем своїм не воріг, та єї банно за родом та й за своїм селом.

— Тимофіхо, як не знаєте, то не говоріт ані дзелень! То єї банно, а я тудя з віскоком іду?!

Заскреготав зубами, як жорнами, погрозив жінці кулаком, як довбнею, і бився в груди.

— Озміт та вгатіт ми сокиру отут в печінки, та може тот жовч пукне, бо не вітримаю. Люди, такий туск, такий туск, що не памньятаю, шо си зо мнов робит.

III

— А проше, газди, а озміт же без царамонії та будьте вібачні, бо ми вже подорожні. Та й міні, старому, не дивуйтеси, шо трохи втираю на жінку, але то не задурно, ой не за дурно. Цего би ніколи не було, якби не вона з синами. Сини, уважьнете, письменні, так як дістали якесь письмо до рук, як дістали якусь напу, та як підійшли під стару, та й пилили ні, пилили, аж перерубали. Два роки нічо в хаті не говорилоси, лиш Канада, та й Канада. А як ні дотиснули, як-ем видів, шо однако ні мут на старість гризти, та й ем продав все шо до крішки. Сини не хотьт бути наймитами післі мої голови та й кажут: «Ти наш тато, та й заведи нас до землі, та дай нам хліба, бо як нас розділиш, най не буде з чим киватися». Най їм бог помагає їсти той хліб, а міні однако гинути. Але, газди, а міні, переломаному, до ходів? Я зробок — ціле тіло мозиль, кості дрихлаві, шо заки їх рано зведеш докупн, то десіть раз йойкнеш!

— То вже, Іване, пропало, а ви собі туск до голови не приускайте. А, може, як нам дорогу покажете, та й усі за вами підемо. За цим краєм не варт собі туск до серця брати. Ця земля не годна кілько народа здержіти та й кількі біді вітримати. Мужик не годен і вона не годна, обое вже не годні. І саранчі нема, і пшениці нема. А податки накипають, шо-с платив лева, то тепер п'еть, шо-с їв солонину, то тепер барабулю. Ой ззолили нас, так нас ймили в руки, шо з тих рук ніхто нас не годен вирвати, хіба лиш геть іти. Але колис на ці землі буде покаяніє, бо нарід поріжеси! Не маєте ви за чим банувати!..

— Дькуюю вам за це слово, але его не приймаю. Певне, шо нарід поріжеси. А то ж бог не гніваеси на таких, шо землю на гиндель пускають? Тепер нікому не траба землі, лиш викслів та банків. Тепер молоді газди мудрі настали, такі фаермани, шо за землев не згоріли. А дивіт-ко си на ту стару скрипку, та пускати єї на гиндель?! Та же то дуплава верба, кини пальцем, та й маком сьиде! Та гадаєте, шо вона зайде на місце? От, перевернеси дес в окіп, та й пси розтьигнут, а нас поженут далі і подивитиси не дадут. Відки таким дітем має бог благословити? Стара, а суда ж!

Прийшла Іваниха, старенька і сухонька.

— Катерино, шо ти собі, небого, у свої голові гадаєш? Де тьї покладу в могилу? Ци риба тьї має зз'їсти? Та тут порьидні рибі нема шо на один зуб узыти. Аді!

І натягнув шкіру на жіночій руці і показував людям.

— Лиш шкіра та кості. Куду цему, газди, йти з печі? Була-с порьидна газдиня, тьижко-с працювала, не гайнувала-с, але на старість у далеку дорогу вібраласи. Аді, видиш, де твоя дорога та й твоя Канада? Отам!

І показав її через вікно могилу.

— Не хотіла-с іти на цу Канаду, то підемо світами і розвіємоси на старість, як лист по полю. Бог знає, як з нами буде... а я хочу з тобов перед цими нашими людьми віпрощатиси. Так, як слюб-сми перед ними брали, та так хочу перед ними віпрощатиси з тобов на смерть. Може, тебе так кинут у море, шо я не буду видіти, а може, мене кинут, шо ти не меш видіти, та прости ми, стара, шо-м ти не раз догорив, шо-м, може, і тьї коли скривдив, прости мені і перший раз, і другий раз, і третій раз.

Цілувалися. Стара впала Іванові на руки, а він казав:

— А то тьї, небого, в дилеку могилу везу...

Але сих слів уже ніхто не чув, бо від жіночого стола надбіг плач, як вітер, що спомежи острих мечів повіяв і похилив всі голови мужиків на груди.

IV

— А тепер ступай собі, стара, межи газдині та пильнуй, аби кожду свое дійшло та напийся раз, аби-м тьї на віку видів п'єну.

— А вас, газди, я ще маю на два гатунки просити. Дес, може, сини пустьки в село на пошту, що нас із старов вже нема. Та би-м просив вас, аби-сте за нас наймили служебку та й аби-сте си так, як сьогодні, зійшли на обідець та віказали оченаш за нас. Може, пан бог менше гріха припише. Я гроші лишу Яковові, бо він молодий та й слухний чоловік та не сховає дідів грейдір.

— Наймемо, наймемо і оченаш за вас вікажемо...

Іван задумався. На його тварі малювався якийсь встид.

— Ви старому не дивуйтеси та й не смійтеси з діда. Міні самому гей устид вам це казати, але здає ми си, що би-м гріх мав, якби-м цього вам не сказав. Ви знаєте, що я собі на своїм горбі хресток камінний поклав. Гірко-м го віз і гірко-м го наверх вісаджував, але-м поклав. Такий тьижкий, що горб го не скине, мусит го на собі тримати так, як мене тримав. Хотів-єм кілька памньитки по собі лишити.

Стулив долоні в трубу і притискав до губів.

— Так баную за тим горбом, як дитина за цицков. Я на нім вік свій спендив і окалічів-єм. Коби-м міг, та й би-м го в пазуху сховав, та й взьив з собов у світ. Банно ми за найменшов крішков у селі, за найменшов дитинов, але за тим горбом таки ніколи не перебаную.

Очі замиготіли великим жалем, а лице задрожало, як чорна рілля під сонцем дрожить.

— Оцеї ночі лежу в столоді та думаю, та думаю: господи милосерний, бо шо-м так гльбоко зогрішив, шо женеш ні за світові води? Я ціле жите лиш роб, та й роб, та й роб! Не раз, як днинка кінчилася, а я впаду на ниву та й ревно молюси до бога: господи, не покинь ні ніколи чорним кавалком хліба, а я буду все працювати, хиба бих не міг ні руков, ні ногов кинути...

— Потім мене такий туск напав, шо-м чиколонки гриз і чупер собі микав, качьив-єм си по соломі, як худобина. А потім нечисте цукнулося до мене! Не знаю і як, і коли вчинив-єм си під грушков з воловодом. За малу філю був би-м си затьиг. Але господь милосерний знає, шо робит. Нагадав-єм собі за свій хрест, та й мене гет відійшло. Ий, як не побіжу, не побіжу на свій горб! За годинку вже-м сидів під хрестом. Посидів, посидів довгенько, та й якос ми легше стало.

— Аді, стою перед вами і говорю з вами, а тот горб не виходит ми з голови. Таки го вижу, та й вижу, та й умирати буду, та й буду го видіти. Все забуду, а його не забуду. Співанки-м знав, та й на нім забув-єм, силу-м мав, та й на нім лишив-єм.

Одна сльоза котилася по лиці, як перла по скалі.

— Та я вас прошю, газди, аби ви, як мете на світу неділю поле світити, аби ви ніколи мого горба не минали. Будь-котрий молодий най вібіжит та най покропит хрест свіченув водицев, бо знаєте, шо ксьондз на гору не піде. Просю я вас за це дуже грешно, аби-сте мені мого хреста ніколи не минали. Буду за вас бога на тім світі просити, лиш зробіт дідови його волю.

Як коли би хотів рядком простелитися, як коли би добрими, сивими очима хотів навіки закопати в серцях гостей свою просьбу.

— Іване, куме, а лишіт же ви туск на боці, гет его відкиньте. Ми вас усе будемо нагадувати, раз назавше. Були-сте порьидний чоловік, не лізли-сте натарапом на нікого, нікому-сте не переорали, ані пересіяли, чужого зеренця-сте не порунтали. Ой, ні! Мут вас люди нагадувати, та й хреста вашого на світу неділю не минут.

Отак Михайло розводив Івана.

V

— Уже-м вам, панове газди, все сказав, а тепер хто ні любить, то тот буде пити зо мнов. Сонечко вже над могилов, а ви ще порцію горівки зо мнов не віпили. Заки-м ще в свої хати і маю гості за своїм столом, то буду з ними пити, а хто ні навидит, той буде також.

Почалася пиятика, тот пиятика, що робить з мужиків подурілих хлопців. Незабавки п'яний вже Іван казав закликати музику, аби грав молодіжі, що ціле подвір'є заступила.

— Мой, маєте так данцувати, аби земля дудніла, аби одной травички на току не лишилося!

В хаті всі пили, всі говорили, а ніхто не слухав. Бесіда йшла сама для себе, бо треба єї було конче сказати, мусілося сказати, хоть би на вітер.

— Як-єм го віпуцував, то був віпуцований, котре чорний, то як сріблом посипав по чорну, а котре білий, то як маслом сніг помастив. Коні були в мене в орду-ку, цісар міг сідати! Але-м гроший мав, ой, мав, мав..

— Коби-м учинився серед такої пустині — лиш я та бог аби був! Аби-м ходив, як дика звірь, лиш кобих не видів ні тих жидів, ні панів, ні ксьондзів. Отогди би називалося, шо-м пан.

А ца земля най западаєси, най си і зараз западе, то-м не згорів. За чим? Били та катували наших татів та в ярем запрягали, а нам уже кусня хліба не дають прожертн... Е, коби то так по-мойому...

— Ще не находивси такий секвертант, аби шо з него стынг за податок, ой ні! Був чьих, був німец, був поляк — г..., пробачнійте, взьили. Але як настав мадзур, та й найшов кожушину аж під вишнев. Кажу вам, мадзур біда, очі печи, та й гріху за него нема...

Всякої бесіди було багато, але вона розліталася в найріжніші сторони, як надгнилі дерева в старім лісі.

В шум, гамір, і зойки, і в жалісливу веселість скрипки врізувався спів Івана і старого Михайла. Той спів, що єго не раз чути на весіллях, як старі хлопці доберуть охоти і заведуть стародавніх співанок. Слова співу йдуть через старе горло з перешкодами, як коли би не лиш на руках у них, але і в горлі мозилі понаростали. Ідуть слова тих співанок, як жовте осіннє листє, що ним вітер гонить по замерзлій землі, а воно раз на раз зупиняєся на кожному ярочку і дрожить подертими берегами, як перед смертею.

Іван та Михайло отак співали за молодії літа, що їх на кедровім мості здогонили, а вони вже не хотіли назад вернутися до них навіть у гості.

Як де підтягали вгору яку поту, то стискалися за руки, але так кріпко, аж сугави хрупотіли, а як подибували дуже жалісливе місце, то нахиливалися до себе і тулили чоло до чола, і сумували. Ловилися за шню, цілувалися, били кулаками в груди і в стіл, і такої собі своїм заржавілим голосом туги завдавали, що врешті не могли жадного слова вимовити, лиш: Ой, Іванку, брате, ой, Михайле, приятелю!

VI

— Дьидю, чуєте, то вже чьис віходити до колії, а ви розспівалися як за добро-миру.

Іван витріщив очі, але так дивно, що син побіліз і подався назад. Поклав голову в долоні і довго щось

собі нагадував. Встав із-за стола, підійшов до жінки і взяв її за рукав.

— Стара, гай, машір инц, цвай, драй! Ходи, уберемоси по-панцки та й підемо панувати.

Вийшли обоє.

Як входили назад до хати, то ціла хата заридала. Як би хмара плачу, що нависла над селом, прірвалася, як би горе людське дунайську загату розірвало — такий був плач. Жінки заломили руки і так сплетені держали над старою Іванихою, аби щось згори не впало і її на місці не роздавило. А Михайло ймив Івана за барки і шалено термосив ним і верещав, як стеклий.

— Мой, як ес газда, то фурни тото катране з себе, бо ты віполичкую як курву!

Але Іван не дивився в той бік. Ймив стару за шию і пустився з нею в танець.

— Польки мені грай, по-панцки, мам гроші!

Люди задеревіли, а Іван термосив жінкою, як би не мав уже гадки пустити її живу з рук.

Вбігли сини і силоміць винесли обоїх із хати.

На подвір'ю Іван танцював дальше якоїсь польки, а Іваниха обчепилася руками порога і приповідала:

— Ото-сми тын віходила, ото-сми тын вігризла оцими ногами!

І все рукою показувала в повітрі, як глибоко вона той поріг виходила.

VII

Плоти попри дороги тріщали і падали, — всі люди Івана випроваджували. Він ішов зі старою, згорблений, в цайговім, сивім одінню і щохвиля танцював польки.

Аж як усі зупинилися перед хрестом, що Іван його поклав на горбі, то він трохи прочунявся і показував старій хрест.

— Видиш, стара, наш хрестик?

Там є вібито і твоє намено.

Не біси, є і моє, і твоє...

КЛЕНОВІ ЛИСТКИ

I

Постіль застелена полотном, коло стола на задній і передній лаві засіли куми, на краю печі рядком діти. Вони попускали рукави, як стадо перепелиць, що спочивають, але все готові летіти. Куми зате сиділи, як вкопані, лишень руками досягали хліб або порцію горівки, але і руки найрадше не рухали би ся, лишень спочивали би, зігнені в кулак на колінах. Нерадо вони брали хліб і порцію. Каганець блимав на припічку і потворив з кумів великі, чорняві тіні і кинув їх на стелю. Там вони поломилися на сволоках і також не рушались.

Коло стола схилений стояв Іван, господар хати і таго маленької дитини, що її охрестили.

— Будьте ласкаві, мої куми, та пережійте ще по одні. Хоть це не горівка, але болото, але з мужиком то так си має: що де у світі є найгірше, то він має то спожити, що де у світі є найтьижче, то він має то віконати...

— На то-сми рожені, — відповідали побожно куми. Як порція обійшла колію, то Іван її поставив лігма коло фляшки, бо боявся, аби не впала така маленька на землю.

— А закусіт... Та й дивітси, який мене клопіт найшов у самі жнива, у сам вогонь. А я, бігме, не знаю, що з цього має бути?! Ци маю лишити жнива та й обходити жінку і варити дітем їсти, ци я маю лишити їх тут на ласку божу та й тьгнути голоден косов? Бо вже мое таке має бути, бо у такий чьис ніхто до хати не прийде за великі гроші. На тобі, Іване, дитину, та й радуйся, бо ще їх мало маеш!

— Не марікуйте, куме, та не гнівīt бога, бо то єго воля, не ваша. А діти — піна на воді, шос на них трісне — та й понесете всі на могилу.

— У мене не трісне, але там, де є одно, там трісне. Жебрак аби таки не тулився до жінки, аби не дивився в той бік, де жінка, то би найліпше зробив. Тоди і бог не даст...

— Куме, ви це пусте говорите, так ніколи не буде, бо люде мают си плодити.

— Қоби ж то люде, а то жебраки плодьсис. А я тому кажу, шо ти, жебраку, не плодьси, не розводиси як миш, ти будь контетний, як маеш на хорбаці дранку, як маеш кавалок хліба, аби-с не голоден та й як ті ніхто по лицу не лупит. Як ці три ділі маеш, та й має тобі бути добре, а від жінки гет устулис!

— Куме Іване, дайте трошки споки, бо жінка як си має звичай у такім антересі, та єї не треба цего слухати, бо така бесіда не дає здоров'я. Колис іншим ліпшим часом.

— Я вас дуже перепрошую за мою таку бесіду, але ви гадаєте, шо я за нев дбаю, або дїтьми дбаю, або за собов я дбаю?! Бігме, не дбаю, най їх і зараз віфатає та й мене з ними! Ова, от би сми втратили рай на земли і маетки лишили!

Куми вже не обзивалися, не перечили, бо бачили, шо Івана не переможуть, і хотіли, аби скорше виговорився, бо борше їх пустить спати. Іван встав від стола, спинився насеред хати, спустив рукави так, як діти на печі, і почав до них балакати.

— Та чому не летите з мої голови? Я вам утворю і вікна, і двері, гай!..

Діти засунулися на піч так, шо їх не було вже видко.

— Ади, саранча, лиш хліба, та й хліба, та й хліба! А відки ж я тобі того хліба неберу?! Та то би на два-націтий сніп якис раз торгнути, то би якис раз схилитис, то з поперека вогонь у пазуху сиплеси! То тебе кожде стебелце у серце дюгне!

Се було до дітий, а тепер він звернувся до кумів.

— А у вечір лиш си укажеш до хати такий, як віхоть, як мийка усотаний, а вони тобі в один голос, і жінка і діти: нема хліба! Та й ти не йдеш, бідний чоловіче, спати, але ти тьигнеш ціп та й молотиш на потемки, аби завтра мали з чим іти в жорна. Та так тебе ціп і звалит на сніп, та й так деревієш до ранку у сону, аж ті роса припаде. Та й лишень очі пролупиш, то зараз тебе тота роса їст, бо мало тебе біда їст, ще вона вночі тебе найде!

Промієш очи та й точешся на лан такий чорний, що сонце перед тобою меркне.

— Іване, не журітси дітьми, бо то не лишень ви, але бог їм тато старший від вас.

— Я з богом за барки не ловюси, але нашо він тото пускає на світ, як голе в терня?! Пустит на землю, талану в руки не даст, манни із неба не спустит, а потім увесь світ кричит: мужики, злодії, розбійники, душегубці! Зіпреси один з другим у церькві такий гладкий, що муха по нім не полізе, та курит та картає! Ви, каже, дітий не навчаєте страху божого, ви їх самі посилаєте красти, ей, де я годен так ганьбити! А коби коло мої дитини і мамка, і нянька, і добродзейка ходила, коби міні люди всего назносили, то і я би, егомось, знав, як діти вчити! Але мої діти ростут по бурінах разом з курьми, а як шо до чого прийде, отак як тепер, то ніхто не знає, шо вони цілий день їдьи? Ци крадут, ци жебрают, ци пасут, а я відки знаю? Я косю ваші лани та й забуваю не лиш за діти, але за себе не памньитаю! Ви би хотіли, аби я ваші лани зробив і діти аби-м учив. А ви від чого? Так, люде, ви самі знаєте, яке наше житє...

— Знаємо, куме, знаємо, як не знати, коли самі у нім бродимо.

— Я на діти див'юси, але я не гадаю, аби воно було чемне, аби уміло до ладу зробити. Я лиш заглядаю, ци воно вже добре по землі ходит, аби єго упхати на службу, оцего я чекаю. Я не чекаю, аби воно убралоси в силу, аби путерії набрало, аби воно коло мене нажилоси. Коби лиш богач або пан утворив пашеку, а я єго туда кидаю, аби лишень збутиси! А потім воно бігає коло худоби, ноги одна рана, роса їст, стерня коле, а воно скаче та й плаче. Ти би єму завернув худобу, поцулував би-с єго в ноги, бо-с сплотив та й сумліне ті п'є, але ми наєш, ще і ховаєшся від него, аби-с не чув!..

Аж почервонів, аж задихався.

— Та й росте воно в яслах, під столом або під лавов, їст кулаки, умиваєси сльозами. А підросте, та й шос воно украде, бо воно ніколи добра не знало та краденим хоче натішитиси. Дивиси, іде до тебе шандарь. Скує тебе, наб'єси, як товарини, бо ти тато злодієви та й мусиш з ним бути у змові. Та й є-с злодій навіки! Але це не решта, конец ще напереді. Най би син, ваша дитина, а люцкий злодій, най би зогнив у кременалі, бо злодія

не шкода! Най би! А то вони возмут здоров'є та й дають до шпиталю лічити, а потім пускають письмо до віта, аби тато платив кошта. З хати вігоньють, під пліт викидають з бебехами! Ідеш до віта, по руках цулуєш; віточку, віберіт ні із цеї кари. Ти, каже віт, бідний чоловік та може ті випустити-м, але яку я вігоду буду мати за твою вігоду? Стиснеш плечима, складешся як цізорик та й кажеш: місіць вам буду задурно служити... Так ци не так, люде, правду кажу ци брешу як пес!?

— Все так, цілий гатунок такий, одного-сте слова не замилили!

Іван дрожав цілий, чув на собі цілу вагу страшних своїх слів.

— Аби-сте не казали, люде, шо кранчу над головами своїх дітій, як ворон над стервом, не кажіт, люде, не кажіт! Я не кранкаю, я правду говорю, мій жьиль кракає, серце кранче!

Очі його запалилися і в них появилася страшна любов до дітій, він шукав їх очима по хаті.

— Бо вигледає так, шо я свої діти гет позбиткував, гірше як темний воріг. А я, видите, не позбиткував, я лишень прогорнув з-перед очий сегодне і завтра, і рік, і другий і подививси на мої діти, шо вони там діют? А шо-м уздрів та й сказав-ем. Я пішов до них у гості та й кров моя застигла на їх господарстві...

По хвилі:

— Якби до тої Канади не було морів, то я би їх у міх забрав та й би-м пішя з ними тудя йшов, аби їх занести далеко від цього поруганя. Я би ті моря берегами обходив...

Куми забули були за відпочинок, а тепер собі нагадали, борзо повставали і пішли.

II

Рано.

Діти обідали на землі, обливали пазухи і шелестіли ложками. Коло них лежала мама, марна, жовта, і бгала коліна під груди. По чорнім, нечесанім волоссю спливала мука і біль, а губи заціпилися, аби не кричати. Діти з ложками в роті оберталися до мами, дивилися і знов оберталися до миски.

— Семенку, ти вже наївси?

— Вже, — відповів шестилітній хлопець.

— То озми віничок, покропи землю та й підмети хату. Мама не годна хилїтиси, бо дуже болит усередині. Не кури дуже.

— Уступітси, бо через вас я не можу замітати.

Мама звелася і поволіклася на постіль.

— Семенку, а тепер файно вмийси, і Катруся і Марія най си вмийот, і побігни в збанок води начерпнути, але не впадь у керницю, не хильїси дуже...

— Семенку, іди та нарви огирків у решето, аби мама в горшку наквасила, бо я вижу, що буду слаба та не будете мати шо з хлібом їсти. Та й нарви кропу і вишневого листя. Та не сотай огирчине, але рви поприсаме билд...

— Семенку, здойми з грїдок сорочки, аби-м полатала, бо ходите чорні, як ворони.

Семенко все бігав, все робив, що мама казала, і раз по раз потручував молодші сестри і казав, що дівки не знають нічо, лишень їсти.

— Вони ще малі, Семенку, як віростут та й будут тобі сорочки прати.

— Я си найму та й там міні будут сорочки прати, я їх не потребую.

— Не тішси, дитинко, службі, бо не раз будеш свої дни оплакувати.

— Аді, дьидя зросли у службі та й нічо їм не бракує.

— І ти зростеш у службі, аж шкіра буде пукати від того росту. Але ти, Семене, не балакай, але збирайси дьидиви нести обід. Він дес такий голодний, шо му си очи за тобов продивили.

— Я мусю дьидиву палицу брати, аби від псів обгопнтиси.

— А як загубиш та й буде дьидя нас обое бити. Та не йди простоволосий, але озми хоть дьидів капелюх.

— Тот капелюх лиш на очи паде, шо не видко дороги.

— Вімий збанок та й сип борщу.

— Ви мене не вчіт кілько, бо я знаю.

— Семенку, а дивиси, аби ті пси не покусали...

III

Дриботів ногами по грубій верстві пороху і лишав за собою маленькі сліди, як білі квіти.

— Фіть, заки я зайду, то це сонце мене порьидно

спарит. Але я собі заберу волосе так, як жовнір, та й буде мені ліпше йти.

Поклав обід на дорогу і збирав волосся на верх голови, аби приложити його капелюхом і виглядати як обстрижений жовнір. Очі сміялися, підскачив і покотився даліше. Та волосся з-під широкого капелюха зсунулося на потилицю.

— Це пустий капелюх, най-но як си найму, то я тогди собі капелюшок...

Лишень облизався. Пройшовши шмат дороги, він знов поставив обід на землю.

— Я змалюю собі велике колесо із спицями.

Сів насеред дороги в порох і обводив довкола себе палицею, потім рисував промені в колесі. Далі зірвався, перескочив поза обод і побіг дуже зрадуваний.

До кожних воріт закрадався, зазірав, чи нема на подвір'ю пса, і аж тоді борзенько перебігав. З одного обійстя вибіг пес і пустився за ним. Семенко співорив, зверещав і сів з обідом. Палиця також впала на дорогу. Довгенько скулений сидів, чекав пса, аби кусав. Потім зважився подивити і побачив над собою чорного пса, що спокійно стояв коло него.

— На, на, ціган, на кулеші, але не кусай, бо болит дуже та й штроф твій газда буде платити. Та він тобі ноги поломит за тот штроф.

Щипав з платка кулеші, метав псові по кусневі і сміявся, що він на воздусі хапає. Пес мав отворену морду, і він собі рот отворив.

— А ти чій, шибенику, шо пси по дорогах годуєш, а в поле шо понесеш?

І якась жінка гупнула його в шию.

— А як, ви ще бийте, як пес хотів мене роздерти!

— А ти чій, такий чемний?

— Я Івана Петрового, але мама мали дитину та й слабі, а я мусю нести обід, а мене пси кусають, а ви ще б'єте...

— Ой, яке я тебе била... Куди ж ти несеш їсти?

— Дьидиви несу на лан коло ставу.

— Иди зо мнов, бідо, бо я також несу туди обід.

Пішли разом.

— А хто обід варив?

— Мама варила, бо я ще не вмю, а Марія і Катерина ще менші від мене.

— Та не слаба мама?

— Чому не слабі, так си кочыют по землі, так стогнут, шо аж! Але я за них роб'ю...

— Ото, ти робітник!

— Ви не знаєте та й говорите пусте. Ану запитайтеси мами, який я розумник! Я оченаш знаю цілий...

Жінка засміялася, а Семенко здвигнув плечима і замовк. За ним біг пес, а він нібито кидав ему кулеші і загулював іти за собою.

IV

Три дні опісля.

Посеред хати сидів Семенко і сестри, і корито з маленькою дитиною стояло. Коло них миска з зеленими, накришеними огірками і хліб. На постелі лежала їх мама, обложена зеленими вербовими галузками. Над нею сипів рій мух.

— Понаїдайтеси та й тихо сидіт, бо я понесу дитину до Василихи, аби поплекала. Дьидя казали, аби нести рано, в полудне і надвечір, а у вечір вони самі вже прийдут.

— Семенку, не переломи дитину.

— Я гадав, шо ви спали. Дьидя казали давати вам студеної води і булку їсти. Марія така чемна, то вона тоту булку уфатила і вкусила вже раз. Але я набив та й відоймив! Мете їсти?

— Не хочу.

— Дьидя зсукали ще свічку та й казали, шо якби-сте умирали, аби вам дати у руки і засвітити. Коли я не знаю, коли давати...

Мама подивилася великими, блискучими очима на сина. Безодня смутку, увесь жаль і безсильний страх зійшлися разом в очах і разом сплодили дві білі сльози. Вони викотилися на повіки і замерзли.

— Дьидя рано в хоромаш також плакали, так головов до одвірка лупили! Заплакані взели косу та й пішли.

Взяв дитину і вийшов.

— Семенку, аби-с не давав Катрусю, і Марійку, і Василька бити мачусі. Чуеш! Бо мачуха буде вас бити, від їди відгонити і білих сорочок не давати.

— Я не дам та й дьидиві буду казати.

— Не поможе нічо, синку мій наймиліший, дитинко моя найзолотіша! Як віростеш, аби-сте си mezi собов дуже любили, дуже, дуже!.. Аби-с помагав їм, аби-с не давав кривдити.

— Як я буду служити та й буду дужий, то я їх не дам, я буду щонеділі приходити.

— Семенку, аби-с просив дьидю, що мама наказувала, аби вас любив...

— Іжте булку.

— Співай дитині, най не плаче.

Семенко хитав дитину, але співати не вмів. А мама обтерла долонею сухі губи і заспівала.

У слабім, уриванім голосі виливалася єї душа і потихоньки спадала mezi діти і цілувала їх по головах. Слова тихі, невиразні говорили, що кленові листочки розвіялися по пустім полю і ніхто їх позбирати не годен і ніколи вони не зазеленіють. Пісня намагалася вийти з хати і полетіти в пуге поле за листочками...

ЗМІСТ

	Стор.
Новина	3
Камінний хрест	6
Кленові листки	16

Редактор *Д. Цмокаленко*
Обкладинка художника *В. Бунова*
Техредактор *А. Городнича*
Коректор *М. Вакалюк*

ВАСИЛИЙ СТЕФАНІК. НОВИСТЬ
(на українском языкє)

БГ 05150. Зам 1120. Підписано до друку 30/XII-1952 р Папір
84×108¹/₃₂. Папер. арк. 0,375; друк. арк. 1,2; авт. арк. 1;
обл.-вид. арк. 1,05. Тираж 75.000. Ціна 20 коп.

Обласна друкарня, м. Львів, Спартака, 4.

Львівська обласна друкарня
м. Львів, Спартака, 4.

При виявленні дефекта в книзі
просимо повернути книгу разом
з цим ярликом для обміну

348026

20 коп.

419.144

Дз

Дз

ВАСИЛЬ СТЕФАНИК
НОВИНА